

**Europa w globalnym świecie: uwarunkowania i perspektywy
integracji transatlantyckiej**

Wojciech Zysk¹

**POLSKO-AMERYKAŃSKIE STOSUNKI
DWUSTRONNE. SOJUSZ CZY DYSPROPORCJA?**

Streszczenie: Stany Zjednoczone to nasz najważniejszy partner spoza Unii Europejskiej od początków transformacji ustrojowej. Bilateralna współpraca obejmuje szereg dziedzin życia politycznego i gospodarczego. W artykule przedstawiono wyniki analiz współpracy politycznej i bezpieczeństwa narodowego, porównano kwestie związane z obowiązkiem wizowym, zbadano rozwój i stan stosunków gospodarczych (wzajemna wymiana handlowa i bezpośrednie inwestycje zagraniczne) oraz współpracę w dziedzinie energetyki. We wszystkich opisanych obszarach zdecydowanie dominującą pozycję ma nasz strategiczny sojusznik. Wydaje się jednak, że ze względu na wyjątkowe w skali międzynarodowej wsparcie Polski dla wielu amerykańskich projektów politycznych i militarnych (np. Irak czy Afganistan) nasze dwustronne stosunki mogłyby ewoluować w stronę bardziej rozwiniętej, sojuszniczej współpracy, a nie utrzymywania wyraźnej dysproporcji na korzyść USA. Z całą pewnością nie powinniśmy być tylko jednym z wielu krajów satelickich czy rynkiem zbytu dla amerykańskiego gazu ziemnego i ropy naftowej.

Słowa kluczowe: Polska, USA, strategiczne partnerstwo, stosunki bilateralne, polityka zagraniczna

Wprowadzenie

Wraz z uwolnieniem się Polski z orbity zależności polityczno-gospodarczej od Związku Radzieckiego stosunki bilateralne ze Stanami Zjednoczonymi stały się priorytetowe dla naszego kraju. Co więcej – przystąpienie do Unii Europejskiej nie zmieniło w diametralny sposób naszych relacji z USA. Można jednocześnie zaobserwować zdecydowaną asymetrię wzajemnych relacji. Stany Zjednoczone to

---

¹ Dr Wojciech Zysk, Katedra Handlu Zagranicznego, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie.

największe mocarstwo zglobalizowanego świata, potęga gospodarcza z wieloma korporacjami transnarodowymi, militarna potęga NATO dysponująca bronią atomową i jeden z pięciu stałych członków Rady Bezpieczeństwa ONZ (*Permanent Members*, P-5). To trzecie pod względem liczby ludności i wielkości powierzchni państwo świata. Polska to od niedawna członek niestały (od czerwca 2017, po raz szósty) Rady Bezpieczeństwa ONZ (*Elected Member*), kraj o powierzchni nieco większej od Arizony (71. miejsce na świecie), zajmujący 36. miejsce na świecie pod względem liczby ludności, członek Unii Europejskiej (6. gospodarka Wspólnoty) i NATO. Państwo zajmujące 25. miejsce na świecie pod względem wielkości PKB (według parytetu siły nabywczej), ale tylko 67. przy zestawieniu *per capita* oraz aż 104. uwzględniając realną stopę wzrostu². Ze względu na tak ogromną różnicę pozycji obu partnerów na arenie międzynarodowej oraz potencjałów ekonomicznych (w tym również zasobów naturalnych) uzasadnionym wydaje się postawienie następującej hipotezy: pomimo zewnętrznych pozorów równowagi wzajemnych stosunków (choćby wizyta prezydenta Trumpa w Warszawie w lipcu 2017 roku) strona amerykańska umie wykorzystać posiadane przewagi dla realizacji swoich celów politycznych, gospodarczych i militarnych. Polska może być narzędziem (tzw. rola kraju-satelity) służącym Stanom Zjednoczonym do realizacji swoich długookresowych zadań w obszarze polityki zagranicznej w naszej części świata.

Celem artykułu jest próba oceny wzajemnych stosunków dwustronnych pomiędzy Polską a USA w następujących obszarach:

- a) współpraca polityczna i bezpieczeństwo narodowe,
- b) obowiązek wizowy,
- c) stosunki gospodarcze,
- d) współpraca w dziedzinie energetyki.

W opracowaniu wykorzystana zostanie analiza tekstów źródłowych, metoda opisowa oraz analiza dostępnych danych statystycznych. W wnioskach końcowych zostaną zaproponowane rekomendacje dla strony polskiej dotyczące wybranych elementów rozwoju dalszej wzajemnej współpracy pomiędzy opisywanymi partnerami.

1. Współpraca polityczna i bezpieczeństwo narodowe

Od czasów transformacji ustrojowej w Polsce Stany Zjednoczone pozostają jednym z naszych najważniejszych partnerów i sojuszników. USA wspierały nasze dążenia do przeprowadzenia demokratyzacji sfery politycznej oraz wdrożenia reform gospodarczych. Pierwszym ważnym wydarzeniem było uchwalenie przez Kongres USA aktu prawnego zatytułowanego „*Support for East European Democracy (SEED)*” już jesienią 1989 roku³. Ta ustawa deklarowała wsparcie dla młodych demokracji w Europie Środkowej i Wschodniej (Polska i Węgry), popierała reformy gospodarcze, procesy prywatyzacji, reformy rynkowe oraz tworzenie pluralizmu politycznego. Kolejnym wyraźnym przejawem tego wsparcia było istotne uczestnictwo Stanów Zjednoczonych (darowizna prawie 200 mln USD i ponad 25% udział

² CIA, *The World Factbook 2017*, www.cia.gov, (10.10.2017).

³ Kongres USA, <https://www.govtrack.us/congress/bills/101/hr3402>, (14.10.2017).

kwotowy) w Polskim Funduszu Stabilizacyjnym, który w styczniu 1990 roku został utworzony w celu stabilizacji wymienialności polskiej waluty⁴. Niezwykle ważna była propozycja wprowadzenia w życie programu „Partnerstwo dla pokoju” (jesień 1993 roku), czyli szczególnego rodzaju stosunków łączących kraje aspirujące do NATO i krajów już należących do tego sojuszu⁵. Polska jako pierwszy kraj podpisała indywidualny plan współpracy obronnej. Uczestnictwo w tym programie nie daje formalnych przesłanek dalszej kooperacji i nie gwarantuje późniejszego członkostwa, jednak w przypadku naszego kraju ułatwiło przystąpienie do Traktatu Północnoatlantyckiego (rok 1999). Wcześniej Amerykanie anulowali ok. 70% naszego zadłużenia, a następnie wsparli polskie negocjacje z Klubem Paryskim⁶. Nasze bezpieczeństwo narodowe – jako członka NATO – gwarantowane jest przez artykuł 5 Traktatu Waszyngtońskiego⁷. W dzisiejszych realiach politycznych zależne jest ono od największej siły militarnej w Sojuszu, czyli od Stanów Zjednoczonych oraz jego skuteczności i zdolności organizacyjno-bojowych.

Wyrazem naszych sojuszniczych relacji z USA był udział polskich sił zbrojnych w operacjach wojskowych w Afganistanie (od 2002 roku) oraz Iraku (przejęcie dowodzenia w środkowo-południowej strefie międzynarodowej od 2003 roku), a następnie uczestnictwo w misji stabilizacyjnej z jednym z najliczniejszych kontyngentów. Stany Zjednoczone częściowo pokrywały koszty tych misji. Po zakończeniu działań zbrojnych polska ambasada w Bagdadzie reprezentowała interesy USA na terenie Iraku. Polsko-amerykańskie stosunki nabrały intensywniejszego wymiaru po ogłoszeniu w połowie 2008 roku (w związku z opowiedzeniem się naszego kraju po stronie gruzińskiej podczas konfliktu w Osetii Południowej) planów rozmieszczenia w Polsce elementów tarczy rakietowej. System Obrony Antybalistycznej (ang. *Ballistic Missile Defense*) jest pomyślany jako obrona przed raketowymi pociskami balistycznymi, które mogą zaatakować członków NATO i inne kraje. W 2009 administracja prezydenta Obamy – na skutek sporów z Rosją – zrezygnowała z planów budowy stacjonarnych elementów parasola ochronnego, jednak prezydent Trump po wygranych wyborach deklarował wsparcie budowy w Redzikowie (wstępnie 90 mln USD) infrastruktury do planowanej przyszłej bazy wojskowej – projekt *European Phased Adaptive Approach*.

Jednoznaczna ocena rozwoju współpracy politycznej oraz w zakresie bezpieczeństwa narodowego wydaje się kształtować na niekorzyść Polski. Pomimo obecności wojsk amerykańskich w Polsce (od 2012 roku w bazie w Łasku oraz tzw. wzmocnienie wschodniej flanki NATO po decyzjach z roku 2016), wsparcia misji

---

⁴ A. Szelańska, *Znaczenie funduszu prywatyzacji banków polskich w procesie restrukturyzacji sektora bankowego w Polsce*, „Bank i Kredyt”, nr 6, Warszawa 2004, s. 66-81.

⁵ S. Bieleń, *Polska a perspektywy Europy Środkowej i Wschodniej*, „Studia Europejskie”, nr 3, Warszawa 1998, s. 63-84.

⁶ Ministerstwo Finansów, <http://www.archbip.mf.gov.pl/bip/20943.html>, (14.10.2017).

⁷ Oto ważny fragment tego artykułu: „Strony zgadzają się, że zbrojna napaść na jedną lub więcej z nich w Europie lub Ameryce Północnej będzie uznana za napaść przeciwko nim wszystkim”; por.: ustawa z dnia 19 października 2000 r., Traktat Północnoatlantycki, Dz. U. nr 87, poz. 970, z 2000 roku.

patrolujących przestrzeń powietrzną państw bałtyckich czy wspólnych ćwiczeń (choćby Anakonda czy Dragon). Stany Zjednoczone w większym stopniu angażują się w ten rodzaj współpracy z innymi krajami, choćby z Izraelem (coroczne bez-zwrotne subwencje wojskowe w wysokości 3 mld USD), Wielką Brytanią, Arabią Saudyjską czy Egiptem. Podstawowym problemem jest walka z terroryzmem, rosnąca potęga Chin (stąd amerykańska współpraca z Tajwanem) czy agresywna polityka Rosji. Bliskowschodni proces pokojowy jest dla USA ważniejszy niż realizacja obietnic poczynionych rządowi polskiemu dotyczących kontraktów na odbudowę infrastruktury w Iraku, umów na dostawy polskiego uzbrojenia i sprzętu (eksport transporterów Rosomak, czołgów T-72, samochodów pancernych Dzik czy traktorów i maszyn rolniczych), umożliwienie dostępu do irackiej ropy naftowej czy wreszcie zniesienie wiz dla polskich obywateli⁸. Co więcej – ujawnienie w roku 2005 przez gazetę „Washington Post”⁹, a później poinformowanie opinii publicznej (via agencję Associated Press) przez stronę amerykańską o tajnych więzieniach CIA w Starych Kiejkutach na Mazurach mogło narazić nasz kraj na ataki terrorystyczne.

2. Obowiązek wizowy

Obywatele Polski (oraz innych czterech krajów UE, czyli Bułgarii, Rumunii, Cypru i Chorwacji) podlegają obowiązkowi wizowemu przy podróżowaniu do USA. Pomimo obietnic kolejnych amerykańskich prezydentów nie zanoszą się, aby ten stan szybko uległ zmianie. Donald Trump w czasie kampanii wyborczej odwiedził Kongres Polonii Amerykańskiej i obiecał, że gdy wygra wybory to w ciągu pierwszych tygodni swojej prezydentury zajmie się sprawą zniesienia wiz dla Polaków. Co więcej: wprowadzenie 27 stycznia 2017 roku rozporządzenia o zawieszeniu przyjmowania uchodźców i zakazie wjazdu na teren USA obywateli sześciu muzułmańskich krajów pośrednio uderzyło także w Polaków. Okazało się, że skrócono termin (z dwóch lat do roku) na odnowienie wizy bez konieczności rozmowy z konsulem. Warto zaznaczyć, iż to nie prezydent USA, a Senat i Izba Reprezentantów podejmują tego typu decyzje. Nasz kraj musiałby spełnić kryteria programu *Visa Waiver* (*VWP*¹⁰), w którym wymagana jest redukcja odsetka osób, którym odmówiono wystawienia wizy nieimigracyjnej, a próg ten wynosił ostatnio 3%. W ostatnich latach wskaźnik odmów wizowych dla Polaków wynosił 6,4% (2014), 6,37% (2015) i 5,3% (2016). Pojawiały się co prawda inicjatywy po stronie amerykańskiej dotyczące rozluźnienia kryteriów (np. zwiększenie progu do 10% lub zamiana wskaźnika odmów wiz na odsetek osób przekraczających czas legalnego pobytu), ale żadna z propozycji nie została zaakceptowana przez Kongres. Warto wspomnieć, iż obywatele amerykańscy nie mają konieczności posiadania wizy wjazdowej na teren

⁸ Portal Spraw Zagranicznych, <http://www.psz.pl/116-bezpieczenstwo/irak-kleska-czy-zwyciestwo-polski>, (14.10.2017).

⁹ Washington Post, https://www.washingtonpost.com/world/national-security/the-hidden-history-of-the-cias-prison-in-poland/2014/01/23/b77f6ea2-7c6f-11e3-95c6-0a7aa80874bc_story.html?utm_term=.44bcfcbe8421, (14.10.2017).

¹⁰ Jego zasady pozwalają podróżować do USA w celach turystycznych lub biznesowych na okres nie dłuższy niż 90 dni bez konieczności uzyskania wizy.

całej Unii Europejskiej. Komisja Europejska nie rozważa uruchomienia tzw. mechanizmu wzajemności w celu skłonienia strony amerykańskiej do modyfikacji procedury wizowej i ujednolicenia traktowania wszystkich obywateli państw krajów UE. Stawia to Polskę w niekorzystnej, asymetrycznej sytuacji, bo temat wiz dotyczy nie tylko wyjazdów turystycznych, ale też naukowych i biznesowych¹¹.

3. Stosunki gospodarcze

Stan i perspektywy współpracy gospodarczej pomiędzy dwoma partnerami powinny być odzwierciedleniem ich wzajemnych relacji w zakresie uprawianej polityki. Zarówno Polska, jak i USA są członkami ważnych międzynarodowych ciał, czyli Światowej Organizacji Handlu czy OECD. Nasz kraj jest też ważnym członkiem Unii Europejskiej (ósma gospodarka Wspólnoty). W tabeli 1 przedstawiono wartość polskiego eksportu i importu w handlu ze Stanami Zjednoczonymi, bilans handlowy oraz pozycję tego kraju wśród najważniejszych kierunków wymiany handlowej.

Tabela 1. Wartość obrotów polskiego handlu zagranicznego, bilans handlowy oraz pozycja USA, lata 2004-2016, mld USD

Rok/ Wyszczególnienie	Pozycja USA w eksporcie	Polski eksport do USA	Pozycja USA w imporcie	Polski import z USA	Bilans handlowy
2004	13	1,77	12	2,11	-0,34
2005	16	1,84	10	2,41	-0,57
2006	16	2,10	12	2,77	-0,67
2007	19	2,05	14	3,46	-1,41
2008	19	2,47	11	4,59	-2,12
2009	17	2,48	11	3,44	-0,96
2010	16	2,87	10	4,48	-1,61
2011	15	3,69	9	4,79	-1,10
2012	14	3,60	8	5,08	-1,48
2013	12	4,84	8	5,53	-0,69
2014	13	4,85	9	5,49	-0,64
2015	12	4,46	9	5,25	-0,79
2016	12	4,80	8	5,64	-0,84

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (Dziedzinowe Bazy Wiedzy), <http://swaid.stat.gov.pl>, (14.10.2017).

Jak możemy zaobserwować w powyższej tabeli Stany Zjednoczone są dopiero 12. naszym partnerem w eksporcie (wartość sprzedaży 4,8 mld USD w roku 2016 – zaledwie 2,35 % naszego globalnego eksportu) oraz 8. partnerem w imporcie (wartość zakupów 5,64 mld USD w roku 2016). Co prawda są to najwyższe miejsca w badanym okresie (lata 2004-2016), jednak wydaje się, że nasz tak istotny sojusznik polityczny i militarny powinien być przynajmniej w TOP-10 wśród kierunków

¹¹ M. Wąsiński, *Perspektywa zniesienia wiz do USA*, „Biuletyn Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych”, nr 31, Warszawa 2016, s. 1-2.

dostaw polskich towarów za granicę. Wzajemne obroty były rosnące w badanym okresie (zarówno eksport, jak i import), a od roku 2008 deficyt handlowy wyraźnie malał (z poziomu – 2,12 mld USD) do roku 2014 (-0,64 mld USD), jednak od roku 2015 (-0,79 mld USD) zaczął nieznacznie rosnąć i w ostatnim roku analizy powiększył się do -0,84 mld USD. Co ciekawe – w wymianie usługowej przy rosnących wzajemnych obrotach odnotowaliśmy dodatnie saldo wymiany handlowej. W tabeli 2 przedstawiono wartość eksportu i importu usług w handlu z USA.

Tabela 2. Wartość obrotów handlu usługami z USA, 2010-2016, mld USD

Wyszczególnienie/ Rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Eksport usług	1,48	1,82	1,92	2,23	2,53	2,60	2,86
Importu usług	1,64	1,86	1,85	1,83	1,99	1,70	1,80
Saldo wymiany usługowej	-0,16	-0,04	0,07	0,40	0,54	0,90	1,06

Źródło: jak w tabeli 1.

Jak możemy zauważyć od roku 2012 notujemy dodatni bilans (0,07 mld USD) w handlu usługami ze Stanami Zjednoczonymi, a rekordowy pod tym względem był rok 2016 – ponad 1 mld USD. Wydaje się, że wpływ na osiągnięcie takiego rezultatu miała obecność w naszym kraju spółek-córek amerykańskich korporacji międzynarodowych, które zainwestowały kapitał w branżę usług finansowych, informatycznych, informacyjnych, naukowo-badawczych, produkcyjnych, outsourcingowych i innych (np. Accenture, AIG, Amazon, American Express, Chevron, Cisco, Citigroup, Dell, Environ, Euronet, ExxonMobil, Fedex, GE, Goldman Sachs, Google, IBM, Intel, JP Morgan Chase, McKinsey, Microsoft, Motorola, Oracle, Pfizer, Prudential, PwC, Symantec i inne) i generują zagraniczną sprzedaż usług. Firmy te korzystają z niższych kosztów pracy w Polsce, stosunkowo niskich cen powierzchni biurowych oraz mają dostęp do wykwalifikowanej, znającej języki obce siły roboczej.

Według najnowszych danych Narodowego Banku Polskiego na koniec roku 2015 w Polsce wartość skumulowanych amerykańskich bezpośrednich inwestycji zagranicznych (zasób BIZ) wyniosła około 20 mld USD¹². Polska Agencja Inwestycji i Handlu odnotowała obecność w naszym kraju 237 inwestorów amerykańskich¹³ z wielu różnych branż. Warto odnotować, iż w wielu przypadkach amerykański kapitał inwestowany jest za pośrednictwem spółek zależnych zarejestrowanych w krajach Unii Europejskiej, np. w Luksemburgu, Niderlandach czy Niemczech. Dokładna statystyka dotycząca napływu amerykańskich BIZ może być utrudniona. Obliczenia dokonywane według kraju dominującego w grupie kapitałowej, do której należy inwestor (tzw. UIC – ang. *ultimate investing country*) mogą skutkować zmienionym obrazem struktury geograficznej dokonywanych inwestycji. Stany Zjednoczone były jednak dopiero na 11. miejscu pod względem stanu zobowiązań z tytułu BIZ w Polsce na koniec roku 2015 (po Niderlandach,

¹² NBP, http://www.nbp.pl/publikacje/ib_raporty/raport_ib_2015.pdf, (14.10.2017).

¹³ PAIH, http://www.paih.gov.pl/publikacje/inwestorzy_zagraniczni_w_polsce, (14.10.2017).

Niemczech, Luksemburgu, Francji, Hiszpanii, Wielkiej Brytanii, Włoszech, Austrii, Cyprze i Belgii). Gdy jednak zastosujemy metodologię obliczeń według UIC – wówczas USA są na 2. pozycji, po Niemczech. Jeżeli zaś chodzi o polski kapitał w formie bezpośrednich inwestycji zagranicznych lokowany w USA, to na koniec 2015 roku działalność w tym kraju prowadziło około 70 podmiotów. Zainwestowana wartość BIZ (zasób inwestycji) to – według danych NBP – około 0,7 mld USD. Nasz partner jest na 10. miejscu pod względem struktury geograficznej polskich bezpośrednich inwestycji zagranicznych (po Cyprze, Luksemburgu, Republice Czeskiej, Niemczech, Wielkiej Brytanii, Litwie i Kanadzie). Według danych Ambasady RP w Waszyngtonie¹⁴ nasi przedsiębiorcy reprezentują różne branże, np. przemysł wydobywczy (KGHM Polska Miedź SA), produkcję mebli (Com.40), kosmetyczną (Inglot) czy produkcję okien (Drutex). Odnotowano też obecność polskich start-upów z branży informatycznej i sektora nowych technologii, które poszukują amerykańskich inwestorów do rozwoju dalszej działalności.

Oceniając zaangażowanie kapitału zagranicznego pochodzącego z USA należy wspomnieć o programie offsetowym, który był realizowany w związku z umową na zakup przez stronę polską 48 samolotów wielozadaniowych F-16 za kwotę 3,8 mld USD. Zakup został sfinansowany z wieloletniej amerykańskiej pożyczki przyznanej przez Kongres, a podpisana w kwietniu 2003 roku umowa offsetowa przewidywała realizację przez USA szeregu inwestycji w polski przemysł obronny w kwocie 6,02 mld USD w ciągu 10 lat (ostateczna umowa z firmą Lockheed Martin Co. opiewała na 9,26 mld USD i obejmowała 86 offsetowych projektów inwestycyjnych). Specjalny akt prawny, zwany ustawą offsetową¹⁵ stanowił, iż offset ma zapewniać udział zagranicznych dostawców w restrukturyzacji i rozwoju polskiej gospodarki (ze szczególnym uwzględnieniem przemysłu obronnego), ma gwarantować otwarcie nowych rynków eksportowych lub zwiększać dotychczasowy poziom eksportu, zapewnić przekazywanie nowych technologii, rozwój prac naukowo-badawczych oraz gospodarki opartej na wiedzy. W zamyśle ustawodawcy chodziło o możliwie największe tzw. kompensowanie zagranicznych zakupów¹⁶. W czasie realizacji projektów offsetowych przez stronę amerykańską wycofano część planowanych projektów (na kwotę 1,4 mld USD), a wśród powodów wskazano rezygnację offsetodawcy ze współpracy z Lockheed Martin CO., brak porozumień biznesowych pomiędzy offsetodawcą a offsetobiorcą czy upadłość partnera offsetodawcy. W latach 2003-2004 większość projektów renegocjowano, a wprowadzane do umowy offsetowej zmiany nie zabezpieczały w pełni interesów naszego przemysłu obronnego. Najwyższa Izba Kontroli już w 2009 roku w swoim raporcie, który podsumowywał pierwszą fazę realizacji zobowiązań offsetowych wskazała, iż *NIK krytycznie pod*

¹⁴ MSZ, http://www.waszyngton.msz.gov.pl/pl/c/MOBILE/wspolpraca_dwustronna/waszyngton_us_a_pl_wspolpraca_gospodarcza/dwustronna_wspolpraca_gospodarcza/, (14.10.2017).

¹⁵ Ustawa z dnia 10 września 1999 r. o niektórych umowach kompensacyjnych zawieranych w związku z umowami dostaw na potrzeby obronności i bezpieczeństwa państwa, Dz.U. nr 80, poz. 903 z 2000 roku.

¹⁶ S. Kurinia, *Kompensowanie zakupu samolotów F-16 dla Sił Zbrojnych RP*, „Zeszyty Naukowe Akademii Obrony Narodowej”, nr 2(95), Warszawa 2014, s. 238-256.

względem celowości ocenia nieopracowanie przez Ministerstwo Gospodarki, w okresie negocjowania i realizacji I etapu umowy z LMC, kryteriów umożliwiających dokonanie oceny efektów realizacji umowy w odniesieniu do pojedynczych zobowiązań offsetowych, jak i w skali całej umowy¹⁷. I dalej: W ocenie NIK, w przypadku zaledwie 5 z 20 projektów realizowanych w I etapie umowy z LMC udało się jednocześnie zapewnić realne korzyści zarówno z punktu widzenia potrzeb modernizacyjnych polskiej gospodarki (w skali makro), jak i z punktu widzenia potrzeb restrukturyzacyjnych poszczególnych polskich przedsiębiorców (w skali mikro). Podsumowując należy podkreślić, iż ocena polskich doświadczeń w zakresie współpracy offsetowej z USA nie jest jednoznaczna. Oprócz efektów pozytywnych (inwestycje w polski przemysł obronny, tworzenie baz dla F-16, pozyskiwanie technologii i know-how) zaobserwowano szereg błędów, niedociągnięć i braku realizacji części umów po obu stronach¹⁸.

4. Współpraca w dziedzinie energetyki

Przez wiele lat zasadniczym problemem bezpieczeństwa energetycznego naszego kraju była kwestia zależności od dostaw surowców z jednego kierunku, czyli z Federacji Rosyjskiej. Ważnym obszarem polsko-amerykańskiej kooperacji w dziedzinie energii są zatem geostrategiczne aspekty bezpieczeństwa energetycznego (dywersyfikacji dostaw surowców energetycznych do Unii Europejskiej oraz bezpieczeństwo energetyczne Europy Środkowo-Wschodniej), współpraca naukowo-technologiczna, nowe technologie energetyczne (np. czystego węgla), rozwój odnawialnych zasobów energii i rozwój energetyki nuklearnej. Kwestie polsko-amerykańskiej współpracy energetycznej oraz poprawy bezpieczeństwa energetycznego są stałym tematem rozmów na wysokim szczeblu, w tym w ramach Polsko-Amerykańskiego Dialogu Strategicznego¹⁹. W roku 2010 nasz kraj został zaproszony do udziału w Globalnej Inicjatywie na rzecz Gazu Łupkowego (GSGL, późniejsza nazwa *Unconventional Gas Technology Exchange Program*, UGTPEP). Istotnym komponentem współpracy polsko-amerykańskiej w dziedzinie energii jest działalność amerykańskich firm (Chevron, ExxonMobil i inne) w zakresie poszukiwania gazu łupkowego w Polsce. Największe amerykańskie koncerny, które uzyskały koncesje na poszukiwania gazu łupkowego w Polsce, wycofały się podając jako jeden z głównych powodów umiarkowane uwarunkowania geologiczne, ale również planowane wprowadzenie zmian w zakresie opłat i podatków²⁰.

¹⁷ NIK, <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/obrona-narodowa/nik-o-realizacji-zobowiazan-offsetowych-za-zakup-f-16.html>, (14.10.2017).

¹⁸ E. Baranowska-Prokop, *Umowy offsetowe a modernizacja polskiego przemysłu obronnego*, „Przegląd Zachodniopomorski”, nr (3/2), Wydawnictwo Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2013, s. 23-37.

¹⁹ Polsko-Amerykański Dialog Strategiczny to forum dyskusji między Polską i Stanami Zjednoczonymi Ameryki na temat wzajemnych stosunków, polityki bezpieczeństwa i gospodarki, ukonstytuowany w 2004 r., Por.: MSZ, http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/polsko_amerykanski_dialog_strategiczny_o_polityce_bezpieczenstwa_i_energetyce, (14.10.2017).

²⁰ P. Turowski, *Gaz łupkowy - nowe regulacje*, „Bezpieczeństwo Narodowe”, nr 2(26), Warszawa 2013, s. 129-145.

Podstawowym dokumentem potwierdzającym zaangażowanie się polskiej i amerykańskiej strony w rozwijanie współpracy energetycznej jest podpisane w 2011 r. Memorandum o współpracy w zakresie bezpieczeństwa energetycznego i klimatycznego (ang. *Memorandum of Understanding Between The Republic of Poland and the United States of America On Enhancing Cooperation in Energy and Climate Security*)²¹. Na podstawie tego porozumienia rozwijana jest współpraca naukowa, technologiczna i związana z bezpieczeństwem energetycznym. Najnowszym obszarem wzajemnej współpracy jest sektor gazu LNG (ang. *liquefied natural gas*, czyli skroplony gaz ziemny). Stany Zjednoczone z istotnego importera gazu stały się w stosunkowo krótkim czasie ważnym eksporterem tego surowca. Amerykański gaz ze złóż łupkowych poprzez specjalistyczny terminal skraplający trafia do odbiorców posiadających odpowiednią infrastrukturę umożliwiającą regazyfikację surowca. Polska w czerwcu 2016 roku uruchomiła w Świnoujściu taki terminal przywracający postać gazową o mocy 5 mld m³. Pierwsza dostawa ze Stanów Zjednoczonych miała miejsce w czerwcu 2017 roku, gdy do naszego portu zawinął specjalistyczny metanowiec z około 200 tys. m³ gazu. Pomimo stosunkowo niewielkiego wolumenu dostawy było to ważne wydarzenie zarówno w relacjach polsko-amerykańskich, jak i w perspektywie regionalnej, gdyż była to pierwsza tego typu transakcja w naszej części Europy. Co więcej – nasz kraj w dalszej perspektywie może stać się reeksporterem gazu np. na Ukrainę, Węgry, Słowację czy do Czech. Byłoby to częściowe uniezależnienie się od rosyjskiego Gazpromu i realizacja planów dywersyfikacji źródeł dostaw. Na przeszkodzie tym planom może jednak stanąć amerykańska strategia cenową, którą zasygnalizował prezydent Trump podczas lipcowej wizyty w Polsce. Stwierdził on, iż: *We may get your price up a little bit. But that's OK, tough negotiations*²². Taka zapowiedź podnoszenia cen dla polskiej strony nie brzmi zachęcająco, gdyż z pewnością warunek cenowy jest istotnym parametrem wpływającym na realizowane decyzje zakupowe. Warto dodać, iż 31 października 2017 do polskiego portu dotarł tankowiec z pierwszą dostawą ropy naftowej z USA (100 tys. ton typu WTI) dla PKN Orlen²³. To może być początek owocnej bilateralnej współpracy i źródło alternatywnych dla rosyjskich dostaw tego ważnego surowca.

Wnioski końcowe

Stany Zjednoczone są niezwykle ważnym partnerem w polskich relacjach z zagranicą. USA udzieliły nam politycznego i gospodarczego wsparcia podczas transformacji ustrojowej. Amerykanie są w wymiarze politycznym – poprzez NATO – gwarantem naszego bezpieczeństwa narodowego. Natomiast Polska nie znajduje się

²¹ MSZ, http://www.msz.gov.pl/en/c/MOBILE/foreign_policy/other_continents/north_america/bilateral_relations/test3, (14.10.2017).

²² Reuters, <https://www.reuters.com/article/usa-trump-poland-lng/update-1-poland-expects-long-term-deal-for-u-s-lng-supplies-idUSL8N1JX1X7>, (14.10.2017).

²³ Business Insider, <https://businessinsider.com.pl/gielda/dostawa-ropy-z-usa-dla-pkn-orklen/tjypl8p>, (14.10.2017).

obecnie w centrum interesów amerykańskiej polityki zagranicznej. Z badań zaprezentowanych w niniejszym artykule wynika, że w zakresie współpracy gospodarczej Polska nie umiała do tej pory zdyskontować swojego zaangażowania we wspieranie strony amerykańskiej w projektach politycznych realizowanych na skalę międzynarodową. Zatem odpowiadając na pytanie zadane w tytule pracy i weryfikując hipotezę badawczą wydaje się, iż relacje polsko-amerykańskie cechuje jednak dysproporcja na korzyść USA.

Autor artykułu jest daleki od sposobu myślenia w rodzaju „bo nam się należy”, jednak polskie zaangażowanie w ważne projekty proponowane przez USA, np. konflikt w Iraku (dowodzenie Wielonarodową Dywizją Centrum-Południe po odmowie Danii, śmierć 28 Polaków), wojna w Afganistanie (2600 żołnierzy w latach 2010-2011 – największy kontyngent wojskowy w historii Wojska Polskiego, 27 zabitych i 869 poszkodowanych) świadczy o tym, iż Polska przywiązuje ogromną wagę do działań w ramach sojuszu politycznego ze Stanami Zjednoczonymi na arenie międzynarodowej. Warto intensywniej prowadzić działania mające na celu powiększanie zaangażowania naszego partnera w relacje gospodarcze z Polską. Nie powinniśmy być tylko rynkiem zbytu dla amerykańskiego gazu ziemnego i ropy naftowej, na dodatek w cenach wyższych niż na europejskich rynkach formalnych (giełdy towarowe). Należy zabiegać o większe korzyści ekonomiczne (USA jest dopiero trzecim rynkiem w polskim handlu zagranicznym wśród państw niebędących członkiem Unii Europejskiej – po Chinach i Federacji Rosyjskiej), o inwestycje tworzące nowe miejsca pracy w pożądanym przez Polskę nowoczesnych branżach, ale też o intensyfikację prac na podpisaniem Transatlantyckiego Partnerstwa Handlowego i Inwestycyjnego (TTIP), negocjowanego przez UE i Stany Zjednoczone. Umowa ta – poprzez stworzenie największej na świecie strefy wolnego handlu – może dać szansę rozwoju polskiego eksportu, szybsze tempo wzrostu gospodarczego oraz tworzenie nowych miejsc pracy i dalszy wzrost dobrobytu.

Bibliografia:

- Baranowska-Prokop E., *Umowy offsetowe a modernizacja polskiego przemysłu obronnego*, „Przegląd Zachodniopomorski”, nr (3/2), Wydawnictwo Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2013.
- Bieleń S., *Polska a perspektywy Europy Środkowej i Wschodniej*, „Studia Europejskie”, nr 3, Warszawa 1998.
- Business Insider, <https://businessinsider.com.pl/gielda/dostawa-ropy-z-usa-dla-pkn-orlen/tjypl8p>, (14.10.2017).
- CIA, *The World Factbook 2017*, www.cia.gov, (10.10.2017).
- GUS (Dziedziny Bazy Wiedzy), <http://swaid.stat.gov.pl>, (14.10.2017).
- Kongres USA, <https://www.govtrack.us/congress/bills/101/hr3402>, (14.10.2017).
- Kurinia S., *Kompensowanie zakupu samolotów F-16 dla Sił Zbrojnych RP*, „Zeszyty Naukowe Akademii Obrony Narodowej”, nr 2(95), Warszawa 2014.
- Ministerstwo Finansów, <http://www.archbip.mf.gov.pl/bip/20943.html>, (14.10.2017).
- MSZ, http://www.msz.gov.pl/en/c/MOBILE/foreign_policy/other_continents/north_america/bilateral_relations/test3, (14.10.2017).

- MSZ, http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/polsko_amerykanski_dialog_strategiczny_o_polityce_bezpieczenstwa_i_energetyce, (14.10.2017).
- MSZ, http://www.waszyngton.msz.gov.pl/pl/c/MOBILE/wspolpraca_dwustronna/waszyngton_us_a_pl_wspolpraca_gospodarcza/dwustronna_wspolpraca_gospodarcza/, (14.10.2017).
- NBP, http://www.nbp.pl/publikacje/ib_raporty/raport_ib_2015.pdf, (14.10.2017).
- NIK, <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/obrona-narodowa/nik-o-realizacji-zobowiazan-offsetowych-za-zakup-f-16.html>, (14.10.2017).
- PAIH, http://www.paih.gov.pl/publikacje/inwestorzy_zagraniczni_w_polsce, (14.10.2017).
- Portal Spraw Zagranicznych, <http://www.psz.pl/116-bezpieczenstwo/irak-kleska-czy-zwyciestwo-polski>, (14.10.2017).
- Reuters, <https://www.reuters.com/article/usa-trump-poland-lng/update-1-poland-expects-long-term-deal-for-u-s-lng-supplies-idUSL8N1JX1X7>, (14.10.2017).
- Szelągowska A., *Znaczenie funduszu prywatyzacji banków polskich w procesie restrukturyzacji sektora bankowego w Polsce*, „Bank i Kredyt”, nr 6, Warszawa 2004.
- Turowski P., *Gaz łupkowy – nowe regulacje*, „Bezpieczeństwo Narodowe”, nr 2(26), Warszawa 2013.
- Ustawa z dnia 10 września 1999 r. o niektórych umowach kompensacyjnych zawieranych w związku z umowami dostaw na potrzeby obronności i bezpieczeństwa państwa, Dz. U. nr 80, poz. 903 z 2000 roku.
- Ustawa z dnia 19 października 2000 r., Traktat Północnoatlantycki, Dz. U. nr 87, poz. 970, z 2000 roku.
- Washington Post, https://www.washingtonpost.com/world/national-security/the-hidden-history-of-the-cias-prison-in-poland/2014/01/23/b77f6ea2-7c6f-11e3-95c6-0a7aa80874bc_story.html?utm_term=.44bcfcbe8421, (14.10.2017).
- Wąsiński M., *Perspektywa zniesienia wiz do USA*, „Biuletyn Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych”, nr 31, Warszawa 2016.

Abstract

Polish-American bilateral relations. Alliance or disproportion?

The United States is our most important partner (from outside the European Union) since the beginning of the political transformation. Bilateral co-operation covers a number of areas of political and economic life. The paper presents the results of analyzes of political cooperation and national security, comparison of visa requirements, the development and status of economic relations (mutual trade and foreign direct investment) and cooperation in the field of energy. In all described areas, our strategic ally is clearly dominant. It seems, however, that due to the outstanding support of Poland for many American international political and military projects (eg Iraq or Afghanistan) our bilateral relations could evolve towards more developed, allied cooperation, rather than maintaining a clear disproportionate to the US. We certainly should not be just one of many satellite countries or markets for US natural gas and oil.

Keywords: Poland, USA, strategic partnership, bilateral relations, foreign policy